

Υπόθεση C-311/21

**Σύνοψη της αιτήσεως προδικαστικής απόφασεως κατά το άρθρο 98,
παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου**

Ημερομηνία καταθέσεως:

18 Μαΐου 2021

Αιτούν δικαστήριο:

Bundesarbeitsgericht (Γερμανία)

Ημερομηνία της απόφασης του αιτούντος δικαστηρίου:

16 Δεκεμβρίου 2020

Ενάγουσα, εκκαλούσα και αναιρεσείουσα:

CM

Εναγομένη, εφεσίβλητη και αναιρεσίβλητη:

TimePartner Personalmanagement GmbH

Αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης

Εργασία μέσω εταιρίας προσωρινής απασχόλησης, συλλογικές συμβάσεις εργασίας, αρχή της ίσης μεταχείρισεως

Αντικείμενο και νομική βάση της αιτήσεως προδικαστικής απόφασεως

Ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, άρθρο 267 ΣΛΕΕ

Προδικαστικά ερωτήματα

- 1) Πώς ορίζεται η έννοια της «γενικής προστασίας των προσωρινά απασχολουμένων» στο άρθρο 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 2008/104/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Νοεμβρίου 2008, περί της εργασίας μέσω εταιρείας προσωρινής απασχόλησης, και ειδικότερα, έχει η έννοια αυτή ευρύτερο περιεχόμενο από εκείνο που προβλέπουν, κατά τρόπο δεσμευτικό, το εθνικό δίκαιο και το δίκαιο της Ένωσης ως προστασία για όλους τους εργαζομένους;

- 2) Ποιες προϋποθέσεις και ποια κριτήρια πρέπει να πληρούνται για να γίνει δεκτό ότι οι διατάξεις που παρεκκλίνουν από την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως, την οποία κατοχυρώνει το άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/104/EK όσον αφορά τους όρους εργασίας και απασχόλησης των προσωρινά απασχολουμένων, περιλαμβάνονται σε συλλογική σύμβαση η οποία σέβεται τη γενική προστασία των προσωρινά απασχολουμένων;

α) Πρέπει ο έλεγχος τηρήσεως της γενικής προστασίας να στηρίζεται — κατά τρόπο αφηρημένο— στους συλλογικούς όρους εργασίας των προσωρινά απασχολουμένων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής τέτοιας συλλογικής συμβάσεως ή επιβάλλεται συγκριτική εκτίμηση μεταξύ των συλλογικών όρων εργασίας και των όρων εργασίας που υφίστανται στην επιχείρηση στη διάθεση της οποίας τίθενται οι προσωρινά απασχολούμενοι (έμμεσο εργοδότης);

β) Σε περίπτωση παρεκκλίσεως από την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως όσον αφορά τις αποδοχές, επιβάλλει ο σεβασμός της γενικής προστασίας, που υπαγορεύει το άρθρο 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 2008/104/EK, την ύπαρξη μόνιμης σχέσης εργασίας μεταξύ της εταιρίας προσωρινής απασχόλησης και του προσωρινά απασχολούμενου;

- 3) Πρέπει ο εθνικός νομοθέτης να υπαγορεύει στους κοινωνικούς εταίρους τις προϋποθέσεις και τα κριτήρια σχετικά με τον σεβασμό της γενικής προστασίας των προσωρινά απασχολουμένων κατά την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 2008/104/EK, όταν τους παρέχει τη δυνατότητα να συνάπτουν συλλογικές συμβάσεις οι οποίες περιέχουν διατάξεις παρεκκλίνοσες από την επιταγή της ίσης μεταχειρίσεως όσον αφορά τους όρους εργασίας και απασχόλησης των προσωρινά απασχολουμένων και το εθνικό καθεστώς συλλογικών συμβάσεων προβλέπει απαιτήσεις που θα μπορούσαν να εξασφαλίσουν τη δέουσα στάθμιση συμφερόντων μεταξύ των συμβαλλομένων μερών της συλλογικής συμβάσεως;

- 4) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο τρίτο ερώτημα:

α) Διασφαλίζεται ο σεβασμός της γενικής προστασίας των προσωρινά απασχολουμένων κατά την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 2008/104/EK, με νομοθετικές διατάξεις οι οποίες, όπως και ο Arbeitnehmerüberlassungsgesetz [γερμανικός νόμος περί διαθέσεως προσωπικού] ως ισχύει από την 1η Απριλίου 2017, προβλέπουν κατώτατο όριο αμοιβής για τους προσωρινά απασχολούμενους, μέγιστη διάρκεια διαθέσεως στον ίδιο έμμεσο εργοδότη, χρονικό περιορισμό της παρεκκλίσεως από την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως όσον αφορά τις αποδοχές, τη μη εφαρμογή καθεστώτος που απορρέει από συλλογική σύμβαση και παρεκκλίνει από την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως όσον αφορά προσωρινά απασχολούμενους οι οποίοι, κατά τους έξι τελευταίους μήνες πριν από τη διάθεσή τους στον έμμεσο εργοδότη απολύθηκαν από αυτόν ή

από εργοδότη που ανήκει στον ίδιο όμιλο με τον έμμεσο εργοδότη κατά την έννοια του άρθρου 18 του Aktiengesetz [γερμανικού νόμου περί ανωνύμων εταιριών], καθώς και την υποχρέωση του έμμεσου εργοδότη να εξασφαλίζει στους προσωρινά απασχολούμενους, καταρχήν, υπό τους ίδιους όρους με αυτούς που ισχύουν για τους μόνιμους εργαζομένους, πρόσβαση σε εγκαταστάσεις ή υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας (όπως, μεταξύ άλλων, εγκαταστάσεις φύλαξης παιδιών, παροχή σίτισης και μέσα μεταφοράς);

β) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο ερώτημα αυτό:

Ισχύει τούτο ακόμη και στην περίπτωση που ανάλογες νομοθετικές διατάξεις, όπως αυτές του Arbeitnehmerüberlassungsgesetz ως ίσχυε μέχρι τις 31 Μαρτίου 2017, δεν προβλέπουν χρονικό περιορισμό της παρεκκλίσεως από την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως όσον αφορά τις αποδοχές και η απαίτηση ότι η διάθεση μπορεί να είναι μόνον «προσωρινή» δεν συγκεκριμενοποιείται από απόψεως χρόνου;

5) Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο τρίτο ερώτημα:

Όταν υφίστανται διατάξεις συλλογικών συμβάσεων που παρεκκλίνουν από την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως όσον αφορά τους όρους εργασίας και απασχόλησης των προσωρινά απασχολούμενων δυνάμει του άρθρου 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 2008/104/EK, μπορούν τα εθνικά δικαστήρια να ελέγχουν τις εν λόγω συλλογικές συμβάσεις χωρίς περιορισμούς, προκειμένου να διαπιστώσουν αν οι παρεκκλίσεις πραγματοποιήθηκαν με σεβασμό στη γενική προστασία των προσωρινά απασχολούμενων ή επιτάσσει το άρθρο 28 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή/και η επισήμανση της «αυτονομίας των κοινωνικών εταίρων» στην αιτιολογική σκέψη 19 της οδηγίας 2008/104/EK να παρέχεται στα συμβαλλόμενα μέρη των συλλογικών συμβάσεων διακριτική ευχέρεια ως προς τον σεβασμό της γενικής προστασίας των προσωρινά απασχολούμενων η οποία μπορεί να ελεγχθεί δικαστικά μόνον σε περιορισμένο βαθμό και –αν ναι– πόσο ευρεία είναι η ευχέρεια αυτή;

Σχετικές διατάξεις του δικαίου της Ένωσης

Οδηγία 2008/104/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Νοεμβρίου 2008, περί της εργασίας μέσω εταιρείας προσωρινής απασχόλησης, ειδικότερα το άρθρο 5.

Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ειδικότερα το άρθρο 28.

Σχετικές διατάξεις του εθνικού δικαίου

Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland [Θεμελιώδης Νόμος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας], ειδικότερα το άρθρο 9.

Gesetz zur Regelung der Arbeitnehmerüberlassung [γερμανικός νόμος περί ρυθμίσεως της διαθέσεως προσωπικού, στο εξής: AÜG], ειδικότερα τα άρθρα 3a, 8, 9 και 10, όπως ίσχυαν έως τις 31 Μαρτίου 2017, και το άρθρο 8, όπως ισχύει από την 1η Απριλίου 2017.

Tarifvertragsgesetz [γερμανικός νόμος περί συλλογικών συμβάσεων εργασίας, στο εξής: TVG], ειδικότερα τα άρθρα 3, 4 και 4a.

Gesetz zur Regelung eines allgemeinen Mindestlohns [γερμανικός νόμος περί θεσπίσεως γενικού κατώτατου μισθού], ειδικότερα το άρθρο 1.

Συνοπτική έκθεση των πραγματικών περιστατικών και της πορείας της διαδικασίας

- 1 Οι διάδικοι διαφωνούν ως προς επιπλέον αμοιβή υπό το πρίσμα της εξισώσεως των προσωρινά απασχολουμένων όσον αφορά τις αποδοχές («equal pay») για τους μήνες Ιανουάριο έως Απρίλιο 2017. Κατά την περίοδο αυτή, η αναιρεσείουσα εργαζόταν ως προσωρινά απασχολούμενη, βάσει συμβάσεως εργασίας ορισμένου χρόνου, στην αναιρεσίβλητη, η οποία ασκεί κατ' επάγγελμα δραστηριότητα διαθέσεως προσωπικού. Τέθηκε στη διάθεση επιχειρήσεως λιανικής πωλήσεως και λάμβανε τελευταία μεικτό ωρομίσθιο ύψους 9,23 ευρώ. Η αναιρεσείουσα είναι μέλος της Vereinte Dienstleistungsgewerkschaft (ένωσης εργαζομένων στον τομέα της παροχής υπηρεσιών, στο εξής: ver.di), η εναγομένη είναι μέλος της Interessenverband Deutscher Zeitarbeitsunternehmen (ένωσης συμφερόντων γερμανικών επιχειρήσεων προσωρινής απασχόλησης, στο εξής: iGZ e.V.). Η iGZ e.V. έχει συνάψει συμβάσεις-πλαίσιο, συμβάσεις περί καθορισμού πλαισίου αποδοχών και συλλογικές συμβάσεις περί καθορισμού αποδοχών με αρκετές ενώσεις εργαζομένων –μεταξύ των οποίων και η ver.di– που ανήκουν στην Deutsche Gewerkschaftsbund (γερμανική ομοσπονδία ενώσεων εργαζομένων, στο εξής: DGB), οι οποίες προβλέπουν παρέκκλιση από την αρχή της ισότητας που κατοχυρώνεται στο άρθρο 8, παράγραφος 1, του AÜG και στο άρθρο 10, παράγραφος 4, πρώτη περίοδος, του AÜG, ως ίσχυε πριν τροποποιηθεί, ιδίως αμοιβή κατώτερη από εκείνη που λαμβάνουν οι συγκρίσιμοι μόνιμοι εργαζόμενοι του έμμεσου εργοδότη. Το Arbeitsgericht [δικαστήριο εργατικών διαφορών] απέρριψε την αγωγή. Το Landesarbeitsgericht [δευτεροβάθμιο δικαστήριο εργατικών διαφορών] απέρριψε την έφεση της αναιρεσείουσας. Με την αίτηση αναιρέσεως, η αναιρεσείουσα εξακολουθεί να διεκδικεί τα αιτήματα της αγωγής της, ενώ η αναιρεσίβλητη ζητεί την απόρριψη της αιτήσεως αναιρέσεως.

Κύρια επιχειρήματα των διαδίκων της κύριας δίκης

- 2 Με την αγωγή της, η αναιρεσείουσα ζήτησε από την αναιρεσίβλητη την καταβολή του ποσού των 1 296,72 ευρώ ως διαφορά μεταξύ της αμοιβής της και της αμοιβής που καταβαλλόταν σε συγκρίσιμους μόνιμους εργαζομένους της έμμεσης εργοδότης. Η αναιρεσείουσα υποστηρίζει ότι η διαφορά των αποδοχών με βάση τον AÜG και οι συλλογικές συμβάσεις που εφαρμόζονται όσον αφορά τη σχέση εργασίας της δεν συνάδουν με το άρθρο 5 της οδηγίας 2008/104. Οι συγκρίσιμοι μόνιμοι εργαζόμενοι της έμμεσης εργοδότης αμείβονταν σύμφωνα με τη συλλογική σύμβαση περί μισθών για τους εργαζομένους σε επιχειρήσεις λιανικού εμπορίου και λάμβαναν, κατά την επίδικη περίοδο, μεικτό ωρομίσθιο ύψους 13,64 ευρώ. Η αναιρεσίβλητη ζήτησε την απόρριψη της αγωγής και προέβαλε ότι, λόγω της αμοιβαίας δεσμεύσεως στη συλλογική σύμβαση, όφειλε μόνο την προβλεπόμενη στη συλλογική σύμβαση αμοιβή για τους προσωρινά απασχολούμενους.

Συνοπτική έκθεση του σκεπτικού της διατάξεως περί παραπομπής

- 3 Ο AÜG επιβάλλει, καταρχήν, στην εταιρία προσωρινής απασχόλησης την υποχρέωση να καταβάλλει στους προσωρινά απασχολούμενους τις ίδιες αποδοχές με εκείνες που παρέχει ο έμμεσος εργοδότης σε συγκρίσιμους μόνιμους εργαζομένους. Ο AÜG επιτρέπει παρέκκλιση από αυτήν την επιταγή ίσης μεταχειρίσεως διά της συνάψεως συλλογικής συμβάσεως, στο μέτρο που οι κατά παρέκκλιση προβλεπόμενες αποδοχές δεν υπολείπονται των κατώτατων ωρομισθίων που καθορίζονται με κανονιστική απόφαση εκδιδόμενη δυνάμει του άρθρου 3α, παράγραφος 2, του AÜG, όπως προκύπτει από το άρθρο 8, παράγραφος 2, πρώτη περίοδος, του AÜG και το άρθρο 9, σημείο 2, του AÜG όπως ίσχυε πριν τροποποιηθεί. Επομένως, κατά το άρθρο 8, παράγραφος 2, δεύτερη περίοδος, του AÜG και το άρθρο 10, παράγραφος 4, δεύτερη περίοδος, του AÜG, όπως ίσχυε πριν τροποποιηθεί, η εταιρία προσωρινής απασχόλησης οφείλει να παρέχει στους προσωρινά απασχολούμενους μόνον τις αποδοχές που προβλέπει η συλλογική σύμβαση. Με βάση το άρθρο 8, παράγραφος 2, τέταρτη περίοδος, του AÜG και το άρθρο 10, παράγραφος 4, τρίτη περίοδος, του AÜG όπως ίσχυε πριν τροποποιηθεί, μόνον όταν οι αποδοχές αυτές υπολείπονται των κατώτατων αμοιβών που καθορίζονται με κανονιστική απόφαση εκδιδόμενη δυνάμει του άρθρου 3α, παράγραφος 2, του AÜG, η εταιρία προσωρινής απασχόλησης οφείλει να χορηγεί στον προσωρινά απασχολούμενο, για κάθε ώρα εργασίας στον έμμεσο εργοδότη, την αμοιβή που λαμβάνει συγκρίσιμος εργαζόμενος του έμμεσου εργοδότη για μία ώρα εργασίας.
- 4 Υπό αυτό το πρίσμα, η αναιρεσείουσα δεν θα μπορούσε να ζητήσει επιπλέον αμοιβή βάσει της αρχής equal pay όσον αφορά την περίοδο της διαθέσεώς της στον έμμεσο εργοδότη. Η αγωγή της θα ήταν αβάσιμη και η αίτηση αναιρέσεως θα έπρεπε να απορριφθεί. Κατά το γερμανικό δίκαιο των συλλογικών συμβάσεων εργασίας, η αναιρεσείουσα και η αναιρεσίβλητη, εφόσον είναι μέλη των ενώσεων που συνάπτουν συλλογικές συμβάσεις, δεσμεύονται άμεσα και υποχρεωτικά από

τις συλλογικές συμβάσεις που έχουν συνάψει οι εν λόγω ενώσεις για τον τομέα της προσωρινής απασχόλησης, όπως προκύπτει και από το άρθρο 3, παράγραφος 1, και το άρθρο 4, παράγραφος 1, του TVG. Οι συλλογικές αυτές συμβάσεις, οι οποίες παρεκκλίνουν από την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως, είναι έγκυρες – τουλάχιστον στο μέτρο που έχουν συναφθεί για τους εργαζομένους του ver.di.

- 5 Τα συμβαλλόμενα μέρη των συλλογικών συμβάσεων για τον τομέα της προσωρινής απασχόλησης που εφαρμόζονται στη σχέση εργασίας, ήτοι η iGZ e.V. και οι συνδικαλιστικές ενώσεις που συμμετέχουν στη DGB, όπως η ver.di, έχουν την ικανότητα συνάψεως συλλογικών συμβάσεων. Η iGZ e.V. και η ver.di είναι αρμόδιες για τη σύναψη συλλογικών συμβάσεων στον τομέα της προσωρινής απασχόλησης. Στην επίδικη περίπτωση αρκεί το ότι οι συλλογικές συμβάσεις που έχουν συναφθεί μεταξύ της iGZ e.V. και της ver.di, οι οποίες είναι κρίσιμες για τη σχέση προσωρινής απασχόλησης μεταξύ των διαδίκων, είναι έγκυρες, καθόσον η ver.di είναι αρμόδια για τη σύναψη συλλογικών συμβάσεων όσον αφορά την κατ' επάγγελμα διάθεση προσωπικού.
- 6 Οι συλλογικές συμβάσεις που παρεκκλίνουν από την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως δεν προβλέπουν αμοιβές οι οποίες υπολείπονται των κατώτατων ωρομισθίων που καθορίζει κανονιστική απόφαση εκδιδόμενη δυνάμει του άρθρου 3α, παράγραφος 2, του AÜG, βλ. άρθρο 8, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, του AÜG και άρθρο 9, σημείο 2, δεύτερο εδάφιο, του AÜG όπως ίσχυε πριν τροποποιηθεί. Κατά την επίδικη περίοδο δεν υφίσταντο τέτοια κατώτατα ωρομίσθια. Η δεύτερη κανονιστική απόφαση περί κατώτατου ορίου αμοιβής όσον αφορά τη διάθεση προσωπικού, η οποία έπαυσε να ισχύει στις 31 Δεκεμβρίου 2016, προέβλεπε κατώτατο μεικτό ωρομίσθιο ύψους 9,00 ευρώ. Η τρίτη κανονιστική απόφαση περί κατώτατου ορίου αμοιβής όσον αφορά τη διάθεση προσωπικού, η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιουνίου 2017, καθόρισε, από την ημερομηνία αυτή, κατώτατο μεικτό ωρομίσθιο ύψους 9,23 ευρώ. Αμφότερα τα όρια αυτά δεν παραβιάζονταν από τη συλλογική σύμβαση περί καθορισμού αποδοχών στο πλαίσιο της προσωρινής απασχόλησης, όπως τροποποιήθηκε στις 30 Νοεμβρίου 2016 και ήταν κρίσιμη για την εξεταζόμενη σχέση προσωρινής απασχόλησης και την επίδικη περίοδο.
- 7 Ωστόσο, εάν η εθνική ρύθμιση περί παρεκκλίσεως από την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως διά της συνάψεως συλλογικής συμβάσεως δεν συνάδει με το δίκαιο της Ένωσης –όπως υποστηρίζει η αναιρεσείουσα–, η αναιρεσείουσα θα μπορούσε να λάβει επιπλέον αμοιβή βάσει της αρχής equal pay για την περίοδο που είχε τεθεί στη διάθεση του έμμεσου εργοδότη –εάν δεν έχει εξαλειφθεί η ενδεχόμενη αξίωσή της για τους μήνες Ιανουάριο και Φεβρουάριο του 2017 λόγω ρήτρας αποκλειστικής προθεσμίας με βάση τη σύμβαση εργασίας– και η αγωγή της θα είναι, τουλάχιστον εν μέρει, βάσιμη και η αίτηση αναιρέσεως θα πρέπει να γίνει δεκτή.
- 8 Εάν δεν υφίστατο έγκυρη παρέκκλιση από την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως, η αναιρεσίβλητη θα όφειλε να παράσχει στην αναιρεσείουσα, για την περίοδο που αυτή είχε τεθεί στη διάθεση του έμμεσου εργοδότη, τις αποδοχές τις οποίες

λάμβανε συγκρίσιμος μόνιμος εργαζόμενος του έμμεσου εργοδότη κατά την επίδικη περίοδο. Κατά την εθνική ερμηνεία, το δικαίωμα του προσωρινά απασχολούμενου στην ισότητα των αποδοχών αποτελεί νόμιμο δικαίωμα αμοιβής, το οποίο διορθώνει τη συμβατική συμφωνία περί αμοιβών, γεννάται με κάθε διάθεση και υφίσταται καθ' όλη τη διάρκεια κάθε διαθέσεως.

- 9 Όσον αφορά το ύψος του δικαιώματος ίσης αμοιβής, η αναιρεσείουσα επισήμανε ότι οι συγκρίσιμοι μόνιμοι εργαζόμενοι λάμβαναν για την ίδια δραστηριότητα κατά την επίδικη περίοδο μικότο ωρομίσθιο ύψους 13,64 ευρώ. Εάν η αναιρεσίβλητη δεν είχε δικαίωμα να παρεκκλίνει από την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως, θα όφειλε, δυνάμει του άρθρου 8, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, του ΑΥΓ και του άρθρου 10, παράγραφος 4, πρώτη και τέταρτη περίοδος, του ΑΥΓ όπως ίσχυε πριν τροποποιηθεί, να καταβάλλει επιπλέον στην αναιρεσείουσα την αντίστοιχη διαφορά για τις ώρες εργασίας που παρέσχε στον έμμεσο εργοδότη.
- 10 Εάν η αναιρεσίβλητη δεν είχε δικαίωμα να παρεκκλίνει από την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως, θα απαιτούνταν διεξαγωγή αποδείξεων στο πλαίσιο νέας κατ' έφεση διαδικασίας. Ωστόσο, τούτο αφορά μόνον το ύψος μιας επιπλέον αμοιβής. Το βάσιμο της προβληθείσας αξιώσεως εξαρτάται κυρίως από ερωτήματα τα οποία δύναται να αποσαφηνίσει μόνον το Δικαστήριο, ιδίως όσον αφορά την ερμηνεία του άρθρου 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 2008/104. Ως εκ τούτου, τα εν λόγω ερωτήματα είναι λυσιτελή.

Ανάλυση των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του ερωτήματος 1

- 11 Το άρθρο 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 2008/104, στο οποίο στηρίξε ο εθνικός νομοθέτης την εθνική ρύθμιση περί παρεκκλίσεως από την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως διά της συνάψεως συλλογικών συμβάσεων, επιτρέπει στους κοινωνικούς εταίρους να παρεκκλίνουν από τους βασικούς όρους εργασίας και απασχόλησης που προβλέπει το άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας εφόσον «σέβονται τη γενική προστασία των προσωρινά απασχολουμένων». Οι βασικοί όροι εργασίας και απασχόλησης καθορίζονται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/104. Οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες μπορεί να θεωρηθεί ότι τηρήθηκε επαρκώς η γενική προστασία των προσωρινά απασχολουμένων όσον αφορά τους όρους εργασίας και απασχόλησεως δεν προκύπτουν από την οδηγία. Συναφώς, ανακύπτει ιδίως το ζήτημα αν η «γενική προστασία των προσωρινά απασχολουμένων» πρέπει να εξομοιωθεί με την προστασία την οποία το εθνικό δίκαιο και το δίκαιο της Ένωσης προβλέπουν υποχρεωτικά, καταρχήν, για όλους τους εργαζομένους, ανεξαρτήτως του αν αυτοί είναι μόνιμοι ή προσωρινά απασχολούμενοι (παραδείγματος χάρη, προστασία από την απόλυση, προστασία της μητρότητας, κατώτατος μισθός, εξακολούθηση καταβολής της αμοιβής σε ορισμένες περιπτώσεις, προστασία του χρόνου εργασίας, ειδικές απαιτήσεις σχετικά με τις προθεσμίες, προστασία ατόμων με σοβαρή αναπηρία κ.λπ.) ή αν η

οδηγία με τη «γενική προστασία των προσωρινά απασχολουμένων» έχει ευρύτερο περιεχόμενο και σκοπεί, για παράδειγμα, σε ειδική προστασία των προσωρινά απασχολουμένων.

Επί του ερωτήματος 2

- 12 Εάν οι κοινωνικοί εταίροι συνάπτουν συλλογικές συμβάσεις που περιέχουν διατάξεις οι οποίες παρεκκλίνουν από την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως όσον αφορά τους βασικούς όρους εργασίας και απασχόλησης των προσωρινά απασχολουμένων κατά την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/104, πρέπει να διευκρινιστεί ποιες προϋποθέσεις και ποια κριτήρια πρέπει να πληρούνται προκειμένου να γίνει δεκτό ότι οι παρεκκλίσεις από την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως επήλθαν τηρουμένης της γενικής προστασίας των προσωρινά απασχολουμένων.
- 13 Συναφώς, τίθεται, αφενός, το ερώτημα σχετικά με το κριτήριο: Πρέπει να λαμβάνονται υπόψη μόνον οι όροι εργασίας των προσωρινά απασχολουμένων που προβλέπονται από συλλογική σύμβαση εργασίας και να εξετάζεται αν αυτοί – ανεξάρτητα από τη μορφή τους– σέβονται τη γενική προστασία των προσωρινά απασχολουμένων; Ή πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, προκειμένου να εκτιμηθεί αν η παρέκκλιση από την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως προβλέφθηκε με συλλογική σύμβαση που σέβεται τη γενική προστασία των προσωρινά απασχολουμένων, οι (βασικοί) όροι εργασίας οι οποίοι ισχύουν στην επιχείρηση του έμμεσου εργοδότη για τους μόνιμους εργαζομένους, δηλαδή για τους εργαζομένους που ο έμμεσος εργοδότης προσλαμβάνει άμεσα για την ίδια θέση εργασίας;
- 14 Η αιτιολογική σκέψη 15 της οδηγίας 2008/104 ορίζει ότι οι συμβάσεις εργασίας αορίστου χρόνου αποτελούν τη γενική μορφή εργασιακών σχέσεων και εξασφαλίζουν «ιδιαιτέρη προστασία». Ως εκ τούτου, τίθεται το ερώτημα αν ο σεβασμός της γενικής προστασίας των προσωρινά απασχολουμένων κατά την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 2008/104 συνεπάγεται επίσης – κατά τρόπο παρόμοιο με το άρθρο 5, παράγραφος 2, της οδηγίας– ότι παρέκκλιση από την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως όσον αφορά τις αποδοχές είναι δυνατή μόνον εφόσον υφίσταται σχέση εργασίας αορίστου χρόνου μεταξύ της εταιρίας προσωρινής απασχόλησης και του προσωρινά απασχολούμενου ή αν είναι δυνατή η παρέκκλιση και στις σχέσεις εργασίας ορισμένου χρόνου. Υπέρ του τελευταίου ενδεχομένου θα μπορούσε να συνηγορεί το γεγονός ότι το άρθρο 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 2008/104, σε αντίθεση με την παράγραφο 2, δεν περιέχει κανέναν περιορισμό στις εργασιακές σχέσεις αορίστου χρόνου και προβλέπει, ως συμπληρωματικό ρυθμιστικό στοιχείο, τον σεβασμό της γενικής προστασίας.

Επί του ερωτήματος 3

- 15 Ο Γερμανός νομοθέτης χρησιμοποίησε στο πλαίσιο του AÜG τη δυνατότητα παρεκκλίσεως από την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως που παρέχει το άρθρο 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 2008/104. Επίσης, δεν προκύπτει από την ίδια την

οδηγία, λαμβανομένης υπόψη και της αιτιολογικής σκέψεως 19 της εν λόγω οδηγίας, κατά την οποία δεν πρέπει να θίγεται η αυτονομία των κοινωνικών εταίρων, αν, σε τέτοια περίπτωση, ο εθνικός νομοθέτης πρέπει να υπαγορεύει στους κοινωνικούς εταίρους τους όρους και τα κριτήρια για τον σεβασμό της γενικής προστασίας των προσωρινά απασχολουμένων, όταν υφίσταται παρέκκλιση από την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως, ή αν εναπόκειται στους κοινωνικούς εταίρους να μεριμνούν για τον σεβασμό της γενικής προστασίας των προσωρινά απασχολουμένων κατά τη σύναψη συλλογικών συμβάσεων στον τομέα της προσωρινής απασχόλησης.

- 16 Το τελευταίο θα ήταν σύμφωνο με την αιτιολογική σκέψη 19 της οδηγίας 2008/104, κατά την οποία η οδηγία δεν θίγει την αυτονομία των κοινωνικών εταίρων ούτε θα πρέπει να επηρεάζει τις μεταξύ τους σχέσεις, όπως φερειπείν το δικαίωμα να διαπραγματεύονται και να συνάπτουν συλλογικές συμβάσεις βάσει της εθνικής νομοθεσίας και πρακτικής, αναγνωρίζοντας ταυτόχρονα το προβάδισμα της κοινοτικής νομοθεσίας. Το δικαίωμα αυτό προστατεύει και το άρθρο 28 του Χάρτη. Τέτοια ερμηνεία συνάδει με το γερμανικό συνταγματικό δίκαιο και το γερμανικό δίκαιο των συλλογικών συμβάσεων εργασίας. Στο εν λόγω πλαίσιο, τα συμβαλλόμενα μέρη της συλλογικής συμβάσεως, ως αυτόνομοι φορείς θεμελιωδών δικαιωμάτων διαθέτουν ευρεία διακριτική ευχέρεια κατά τη θέσπιση κανόνων λόγω της προστατευόμενης αυτονομίας των συλλογικών διαπραγματεύσεων δυνάμει του άρθρου 9, παράγραφος 3, του Grundgesetz [Θεμελιώδους Νόμου]. Έχουν επίσης προνόμιο εκτιμήσεως στο μέτρο που πρέπει να αξιολογούνται οι πραγματικές περιστάσεις, τα θιγόμενα συμφέροντα και οι συνέπειες της ρυθμίσεως. Επιπλέον, διαθέτουν διακριτική ευχέρεια και όσον αφορά τη διαμόρφωση του περιεχομένου της ρυθμίσεως. Κατά το γερμανικό εργατικό δίκαιο, οι συλλογικές συμβάσεις απολαύουν, καταρχήν, ενός τεκμηρίου ορθότητας.
- 17 Το Bundesarbeitsgericht επιβάλλει υψηλές απαιτήσεις όσον αφορά τη σταθερότητα των αμοιβών μιας ενώσεως εργαζομένων και εμποδίζει τυχόν την καταχρηστική εφαρμογή της παρεκκλίσεως από την αρχή της ισότητας μέσω συλλογικής συμβάσεως με τη συνδρομή συνδικαλιστικών ενώσεων εργαζομένων που βρίσκονται σε εγγύτητα με τον εργοδότη τους. Στην πράξη, μόνον οι συνδικαλιστικές ενώσεις που ανήκουν στη DGB λαμβάνονται υπόψη ως συμβαλλόμενα μέρη των συλλογικών συμβάσεων στον τομέα της προσωρινής απασχόλησης. Επιπλέον, η δυνατότητα επιβολής δεν υστερεί λόγω χαμηλού βαθμού οργανώσεως των προσωρινά απασχολουμένων, αντιθέτως οι εταιρίες προσωρινής απασχόλησης εξαρτώνται από αυτούς προκειμένου να εφαρμόσουν παρεκκλίσεις από την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως.

Επί του ερωτήματος 4

- 18 Εάν το Δικαστήριο δώσει καταφατική απάντηση στο τρίτο ερώτημα, ανακύπτει περαιτέρω το ζήτημα αν, με τις διατάξεις που προστέθηκαν στον AÜG και ισχύουν από την 1η Απριλίου 2017 με σκοπό να περιοριστούν οι παρεκκλίσεις από την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως διά της συνάψεως συλλογικών συμβάσεων,

ο Γερμανός νομοθέτης διασφάλισε επαρκώς τον σεβασμό της γενικής προστασίας των προσωρινά απασχολουμένων. Στον AÜG, όπως αυτός ισχύει επί του παρόντος, το άρθρο 1, παράγραφος 1 b (μέγιστη περίοδος 18 μηνών για τη διάθεση στον ίδιο έμμεσο εργοδότη), το άρθρο 8, παράγραφος 2, πρώτη περίοδος, (κατώτατο όριο αμοιβής βάσει κανονιστικής αποφάσεως περί κατώτατων ωρομισθίων), το άρθρο 8, παράγραφος 3, (αποκλεισμός της μειονεκτικής θέσης των προσωρινά απασχολουμένων, οι οποίοι εντός του τελευταίου εξαμήνου πριν από τη διάθεσή τους στον έμμεσο εργοδότη απολύθηκαν από τον ίδιο ή από εργοδότη που ανήκει στον ίδιο όμιλο με τον έμμεσο εργοδότη, κοινώς καλούμενη ρήτρα περιστρεφόμενης πόρτας), το άρθρο 8, παράγραφος 4, (χρονικός περιορισμός της παρεκκλίσεως από την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως όσον αφορά τις αποδοχές) και το άρθρο 13b (πρόσβαση του προσωρινά απασχολούμενου σε εγκαταστάσεις και υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας του έμμεσου εργοδότη) περιέχουν τους εκ του νόμου περιορισμούς της άνισης μεταχειρίσεως μεταξύ προσωρινών και μόνιμων εργαζομένων που περιγράφονται στο ερώτημα 4.α). Κατ' αυτόν τον τρόπο –όπως επισημαίνεται επανειλημμένως στη θεωρία–, διαφυλάσσεται επαρκώς η γενική προστασία των προσωρινά απασχολουμένων, ιδίως διότι, δυνάμει του άρθρου 1, παράγραφοι 1 και 3, του Mindestlohngesetz [γερμανικού νόμου περί κατώτατου μισθού], αυτοί δικαιούνται τον εκ του νόμου προβλεπόμενο κατώτατο μισθό όταν αυτός είναι υψηλότερος από τα κατώτατα ωρομίσθια που καθορίζει ο AÜG. Το ερώτημα 4.β), λαμβάνει υπόψη το κείμενο του AÜG που ίσχυε έως τις 31 Μαρτίου 2017, το οποίο δεν προέβλεπε χρονικό περιορισμό της παρεκκλίσεως από την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως όσον αφορά τις αποδοχές, ούτε συγκεκριμενοποιούσε, από απόψεως χρόνου, την απαίτηση της «προσωρινής» διαθέσεως.

Επί του ερωτήματος 5

- 19 Εάν το Δικαστήριο δώσει αρνητική απάντηση στο τρίτο ερώτημα και ο επαρκής σεβασμός της γενικής προστασίας των προσωρινά απασχολουμένων κατά την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 2008/104 εναπόκειται (αποκλειστικά) στους κοινωνικούς εταίρους, σε περίπτωση συνάψεως συλλογικών συμβάσεων που παρεκκλίνουν από την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως, πρέπει να διευκρινιστεί κατά πόσον τα εθνικά δικαστήρια μπορούν να ελέγχουν αν οι συλλογικές συμβάσεις σέβονται επαρκώς τη γενική προστασία των προσωρινά απασχολουμένων. Λόγω του τεκμηρίου ορθότητας των συλλογικών συμβάσεων, το εθνικό δίκαιο παρέχει στα συμβαλλόμενα μέρη τους ευρεία εξουσία εκτιμήσεως και διακριτική ευχέρεια ως προς τη διαμόρφωση του περιεχομένου μιας ρυθμίσεως η οποία μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο μόνον περιορισμένου δικαστικού ελέγχου. Ειδικότερα, τα συμβαλλόμενα μέρη της συλλογικής συμβάσεως δεν υποχρεούνται να επιλέξουν την πλέον κατάλληλη, εύλογη ή δικαιότερη λύση.
- 20 Υπό το πρίσμα του δικαίου της Ένωσης, η επισήμανση σχετικά με την «αυτονομία των κοινωνικών εταίρων» στην αιτιολογική σκέψη 19 της οδηγίας 2008/104 και η προστατευόμενη στο άρθρο 28 του Χάρτη αυτονομία των συλλογικών διαπραγματεύσεων θα μπορούσαν να συνηγορούν υπέρ μιας ευρείας

διακριτικής ευχέρειας των εθνικών κοινωνικών εταίρων, ιδίως εφόσον το δικαίωμά τους να καθορίζουν τους όρους εργασίας και απασχόλησης των προσωρινά απασχολουμένων έχει ως σκοπό, κατά την αιτιολογική σκέψη 16 της οδηγίας 2008/104, να αντιμετωπιστεί επιτυχώς η πολυμορφία των αγορών εργασίας και των εργασιακών σχέσεων. Λαμβανομένων υπόψη των αιτιολογικών σκέψεων 16 και 19 της οδηγίας 2008/104 και του άρθρου 28 του Χάρτη, η θεωρία δέχεται τη δυνατότητα πολύ περιορισμένου δικαστικού ελέγχου τέτοιων διατάξεων συλλογικών συμβάσεων οι οποίες παρεκκλίνουν από την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως. Πάντως, το εύρος τέτοιας εξουσίας εκτιμήσεως, το αν αυτή αφορά και τον σεβασμό της γενικής προστασίας των προσωρινά απασχολουμένων και –σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως– σε ποιον βαθμό η εξουσία αυτή εξαιρείται του δικαστικού ελέγχου, συνιστούν ζητήματα που δεν διευκρινίζονται με επαρκή σαφήνεια στην οδηγία 2008/104.

ΕΓΓΡΑΦΟ ΕΡΓΑΖΙΑΝ